

Кассандра

*Діється в часи еллінсько-троянської війни
в Трої, в місті Іліоні.*

Епілог — в Елладі, в столиці Арголіди Мікенах.

ДІЯЧІ:

Кассандра — дочка троянського царя Пріама, проро-
чиця, жриця Аполлона.

Поліксена — її сестра, молода дівчина.

Деїфоб — її найстарший брат, ватаг військовий.

Гелен — другий її брат, віщун і жрець.

Паріс — наймолодший брат Кассандри.

Гелена — жінка спартанського царя Менелая, що втек-
ла з Парісом у Трою.

Андромаха — жінка Гектора, брата Кассандри.

Левке

Хрізе

Айтра

Клімена

Креуза

} рабині Андромахи

Стара рабиня Поліксенина.

Долон — молодий троянець, колишній наречений Кас-
сандри.

Ономай — цар лідійський, що сватає Кассандру.

1-й вартовий

2-й вартовий

3-й вартовий

4-й вартовий

} Сторожа міста Ліона в Трої

Флейтист.

Кітарист.

Сінон — еллін, шпигун.

Агамемнон Атрід — цар аргоський, найстарший ва-
таг ахейського війська.

Менелай Атрід — брат його,
цар спартанський

Одіссей — цар Ітаки

Діомед

Аякс

} підрядні ватаги
ахейського війська

Клітемнестра — жінка Агамемнона.

Егіст — родич і намісник Агамемнона.

Троянці, троянки, раби, рабині, вояки троянські й еллінські.

I

Кімната в генекеї (жіночій половині) Пріамового дому. Гелена сидить на низькім різьбленім стільці і пряде пурпурну вовну на золотій кужілці; сама пишно вбрана, на поясі висить кругле срібне свічадо.

Кассандра ввіходить у кімнату, замислена, дивиться поперед себе, погляд її падає на Гелену, немов пронизує її і немов бачить крізь неї ще щось далі. Так дивлячись, Кассандра спиняється посеред кімнати і стоїть мовчки.

Гелена
Сестрице, радуйся!

Кассандра
Радій, Гелено,—
бо ми не сестри.

Гелена
Ох, я добре знаю,
що осоружна я тобі, як смерть.

Кассандра
І ти, і смерть — обидві рідні сестри.

Гелена
Кассандро!

Кассандра
Так зови мене, Гелено,
а не сестрою.

Гелена
(вражена)
Більш тебе ніколи
не назову сестрою. Тільки чом
себе ти не зовеш сестрою смерті,
було б тоді се більше до лица.
Вже так, що до лица!

Кассандра
Візьми свічадо.

Гелена
До чого сі слова?

Кассандра
Візьми свічадо.

*Гелена мимохить слухається і бере свічадо в руки.
Кассандра стає з нею поруч.*

Дивись: от ти і я,— у нас нічого
подібного нема.

Гелена
А хто ж те каже?

Кассандра
Якби ж я так була подібна смерті,
була б тобі подібна.

Гелена
Геть іди!
Чого ти смерть на мене накликаєш?

Кассандра
Хіба сестра сестру повинна вбити?
Сестра сестрі частіше помагає.

Гелена
Так ти того прийшла оце до мене,
щоб дорікати? Що ж, печи, картай,
вам тільки й радощів, коли я плачу.

*Кассандра бере з її рук свічадо і держить проти її лиця.
Гелена насуплює брови, але не плаче й не одвертається,
обличчя її дедалі випогоджується.*

Кассандра
Ти плакати не можеш, як і смерть.
Дивись: твоє обличчя знов спокійне,
знов тая сила у твоїх очах,

велика сила,— їй усі коряться,
всі смертні, і Кассандра вкупі з ними.
(Спускає свічадо)

Ідеш ти — і старі, поважні люди
склоняються перед тобою низько
і мовлять урочисто: «Богорівна!»
Ти глянеш — кам'яніють мужі сильні
і тихо шепотять: «Непереможна!»
Ти поцілуєш — і погасне погляд
у наймолодшого з синів Пріама,
кров хвилиною потужною приб'є
до серця, і німіє серце й слово,
і блідне пам'ять, і обличчя блідне,
і весь він твій, і вже нема для нього
ні матері, ні батька, ні родини,
ні краю рідного... Троянки, плачте!
Умер, загинув молодий Паріс!

Гелена

Ти братові своєму смерть віщуєш?

Кассандра

Для мене він давно вже не живе.

Гелена

Ненависна! Я знаю, як ти зроду
ворогувала на Паріса.

Кассандра

Зроду
любила я його.

Гелена

А нащо ж ти
вмовляла батька й матір не приймати
його до двору, як прийшов він вперше
від пастухів убогих, що його
ховали від пророцтва навісного?

Кассандра

То не було пророцтво навісне.
Умерти або жити з пастухами
було б єдине для Паріса щастя.

Гелена

Чому ж то так? Чому ж то Деїфоб,
і Гектор, і Гелен, і всі брати,
і сестри всі, і ти сама, Кассандро,
в палатах здатні жити, а Паріс
у курені пастушнім мав би скніти?

Кассандра

А скніти у палатах, може, краще,
так як Паріс у тебе в гінекеї?
І Деїфоб, і Гектор, і Гелен
живуть, не скніють: Деїфоб на раді,
а Гектор на війні, Гелен у храмі —
живуть душею й тілом. А Паріс?
Він тільки й жив, як грав там на сопілці
серед отар. Мовчить Паріс на раді,
і зброю надягає, мов кайдани,
боги з ним на розмові не бувають.

Гелена

З ним Афродіта розмовляє!

Кассандра

Ні!
Він раб її, з рабом нема розмови.
Вона велить, він слухає, та й годі.

Гелена

Се ж тільки ти змагаєшся з богами,
за те вони тебе й карають.

Кассандра

Що ж,
їх сила в карі, а моя в змаганні.

Гелена

Для того ти й з Кіпрідою змагалась,
коли вона Паріса напутила
до мене в Спарту плисти? Ще ж, Кассандро,
Кіпріда, бач, перемогла тебе¹

Кассандра

Мене, Гелено? Ні, тебе й Паріса.

Гелена

Але ж Паріс послухав не тебе.

Кассандра

Глухий не чує — де ж тут перемога?

Гелена

Та хта ж би слухав провісті твоєї?
Не говорила ж ти, почім ти знала,
що вийде з подоріжжя.

Кассандра

Я не знаю
нічого, окрім того, що я бачу.

Гелена

Та що ж могла ти бачити тоді?

Кассандра

Я бачила, як молодик вродливий
з веселим серцем на чужину плив,
не посланцем народу велемудрим,
не збройним вояком і не купцем;
шличок пастуший легкодумне чоло
не зброїв, а красив. І я сказала:
«Гей, куйте шоломи, троянські мужі,
утроє, вчетверо кладіть блискучу мідь!»
А потім... ох, страшна була хвилина,
як він прибув, а з ним і ти, Гелено,

1 Кіпріда — за грецькою міфологією, інше ім'я богині Афродіти; утворено від назви острова Кіпр, який у міфах вважається її островом.

і я отой смертельний поцілунок
побачила...

Гелена
Кассандро! се неправда! —
Паріса я в той час не цілувала.

Кассандра
І все-таки я бачила його,
той поцілунок, саме в ту хвилину,
коли до нашої землі торкнулась
червоновзута білая нога
твоя, Гелено. Ранила ти землю.

Гелена
Ти крикнула до мене: «Кров і смерть!»
Того тобі довіку не забуду.

Кассандра
Я не тобі те крикнула, Гелено.
Була я в той час новонародженна
і криком болю світ новий стрічала.
Я бачила: Паріс на нас не глянув,
устами тільки — привітав троянців.
Я бачила, як на його думки
сандалія червона наступила.
Я крикнула: «Несіть ячмінь і сіль,—
за жрицею рокована йде жертва!»
Розвіяв вітер золотєє пасмо
твого волосся. «Мчить Арес² неситий
на поводі Кіпрідинім, як огир
в палу жаги. Готуйте гекатомбу!»³ —
волала я і бачила: на морі
вже чорні кораблі багряню хвилю
стернами різали, вітрила рвались...

2 Арес — за грецькою міфологією, син Зевса і Гери, носій руїни і загибелі на війні.

3 Гекатомба — велика жертва богам.

На шоломах у вояків ахейських
тряслися грізно гриви...

Гелена

Ти безумна!
Хіба в той день ахейці приплили?
Ми ж більше року прожили спокійно!

Кассандра

Я бачила в той день ахейське військо.
Тепер я бачу: Менелай бере
тебе за руку...

Гелена

Геть від мене, люта!
Неправда то! неправда! І ніколи
того не буде! Краще розіб'юся,
упавши з вежі на каміння гостре!

Кассандра

(з певністю)

Твій чоловік бере тебе за руку,
і, ледве взяв, вже ти його ведеш.
Ти попереду, він іде позаду...
Чужі моря, чужі краї минає
ваш корабель, несучи вас додому...
Огні погасли на руїнах Трої,
і дим від Іліона в небі зник...
А ти сидиш на троні, ти цариця,
прядеш собі на золотій кужілці
пурпурну вовну, і червона нитка
все точиться, все точиться...

Гелена

Неправда!

Кассандра

О богорівна! О непереможна!
Епіметея дочко!

Гелена

Що се знов?

Яке нове безумство? Як ти смієш
казать мені «Епіметея дочко»?

Кассандра

Був Прометей і був Епіметей,
одного батька-матері синове.
Життя й вогонь дав людям Прометей
і знав, що муки ждуть його за теє,
провидець мук не відвернув від себе,—
з усіх синів праматері Землі
його найгірше покарала Мойра.
Епіметей не знав нічого. Завжди
у нього думка доганяла вчинок.
Він взяв собі за жінку ту Пандору,
що смерть і горе людям дарувала,
і був щасливий з нею, і довіку
ніхто його нещасним не назвав.
Одного батька й матері синове,
титани зроду не були братами,
а ти хотіла, щоб тебе Кассандра
сестрою називала! Ні, Гелено,
неправди я не можу говорити.

Гелена

Неправда все, що ти коли говориш!

Кассандра

Епіметей казав так Прометею
і був щасливий. Радуйся, царице!

(Виходить)

II

Кассандрин покій. Кассандра пише Сівілінську книгу⁴ на довгім пергаменті. Коло неї великий триніг з запаленим куривом.

Поліксена

*(в білім убранні, червоні стрічки
й червоні квітки з гранати в косах)*
Кассандро, рідна, ти не знаєш, люба,
яка щаслива я! Який вродливий
мій Ахіллес, мій наречений! Часто
я з брами бачу, як він їде полем,
мов Геліос прекрасний, так він сяє.
З Атрідами⁵ в незгоді він, і хоче
в міцному мирі з батьком нашим бути,
і шлюб наш буде вже одразу плідним,—
так кажуть мірмідонці і троянці,
бо з нього зродиться і згода, й сила,
і не загине вже святая Троя,
не вмере народ державного Пріама!

Кассандра

Пробач мені, сестричко, я не можу
тепер з тобою говорити. Бачиш,
тепер пишу я книгу, на розмові
я мушу бути з яснокудрим богом.

Поліксена

Негарно заздрити сестрі, Кассандро,
не винна я, що Ахіллес мене,

⁴ Сівілівська книга — сівіллами (сібїллами) називали у стародавніх греків і римлян мандрівних пророчиць, ворожок. Сівілівська книга — висловлювання пророчиці, записані на пальмових листях.

⁵ Атрід — один з двох синів Атрея, Агамемнон або Менелай.